

רבי חנינא בן תרדיון-מעשה של ניגודים ומסרים-מקורות
שי פינקלשטיין
רב קהילת ניצנים

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א

חלק א

תנו רבנן: כשחלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו.
אמר לו: חנינא אחי, (אחי) אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה?
שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו, והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו,
ועדיין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה [ומקהיל
!קהלות ברבים] וספר מונח לך בחיקך

אמר לו: מן השמים ירחמו

אמר לו: אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי מן השמים ירחמו, תמה
אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש

חלק ב

אמר לו: רבי, מה אני לחיי העולם הבא?

אמר לו: כלום מעשה בא לידך?

אמר לו: מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים

אמר לו: אם כן, מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי

חלק ג

אמרו: לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא, והלכו כל גדולי רומי
לקברו והספידוהו הספד גדול

ובחזרתו **מצאוהו** לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל
קהלות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו. הביאוהו וכרכוהו בס"ת, והקיפוהו בחבילי
זמורות והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על
לבו, כדי שלא תצא נשמתו מהרה

חלק ד

אמרה לו בתו: אבא, אראך בכך?
אמר לה: אילמלי אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וס"ת
עמי, מי שמבקש עלבונה של ס"ת הוא יבקש עלבוני

חלק ה

אמרו לו תלמידיו: רבי, מה אתה רואה?
אמר להן: גליון נשרפין ואותיות פורחות
אף אתה פתח פיך ותכנס [בך] האש
אמר להן: מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו

חלק ו

אמר לו קלצטונירי: רבי, אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל
לבך, אתה מביאני לחיי העולם הבא
אמר לו: הן

השבע לי! נשבע לו. מיד הרבה בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו, יצאה
נשמתו במהרה.

אף הוא קפץ ונפל לתוך האור

חלק ו (סעיף ב) או חלק ז

יצאה בת קול **ואמרה**: רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי **מזומנין הן לחיי העולם
הבא**

חלק ז/ח

בכה רבי **ואמר**: יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בכמה שנים

רש"י מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א
שאתה יושב ועוסק בתורה - והם גזרו על כך
דבר של טעם - שהחריבה את ביתו והרגה את חסידיו ועדיין קיימת
כלום מעשה בא לידך - ואשמע איך היית נוהג
מעוה של פורים - שהנחתים לסעודת פורים נתחלפו לי וחלקתים לעניים וסבור
הייתי שארנקי של צדקה היא ולא נפרעתי מארנקי של צדקה
מחלקך יהא חלקי - הואיל והיית וותרן בממונך
אראך בכך - כלומר זו היא שכרה של תורה
קלצטונירי - ממונה עליו

מהרש"א חידושי אגדות מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א
אומה זו מן השמים כו'. כל הענין בנבואת דניאל על חיה הרביעית ומילין לצד
עילאה ימלל ולקדישי עליונין יבלא ויסבר להשני' זמנין ודת וגו' ומפורש על
מעשה דר"ח בן תרדיון שאמר ומשכילי עם יבינו לרבים ונכשלו בחרב ובלהבה
וגו' ושאל אני אומר לך דברים של טעם שגזירת שמים להמליך אותה ואת אמרת

לי מן השמים ירחמו לסמוך על הנס לעסוק בתורה ברבים וס"ת בחיקך שאף אם יעשו לך נס מנכין לך מזכיותיך כדאמרינן בעלמא

ושא"ל מה אני לחיי עולם הבא כו' אף שהיה בו תורה היה מסתפק בעצמו כדקאמר לעיל כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה וז"ש כלום בא מעשה לידך כו' כי המעשה הוא עיקר וא"ל מעות של פורים כו' וא"ל א"כ מחלקך בתורה יהא חלקי ומגורלך במעשים יהא גורלי דאין מעשה גדול מזה

עבודה זרה יח

ת"ר כשנתפסו רבי אלעזר בן פרטא ורבי חנינא בן תרדיון א"ל ר' אלעזר בן פרטא לרבי חנינא בן תרדיון אשריך שנתפסת על דבר אחד אוי לי שנתפסתי על חמשה דברים הא"ל רבי חנינא אשריך שנתפסת על חמשה דברים ואתה ניצול אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול שאת עסקת בתורה ובגמילות חסדים ואני לא עסקתי אלא בתורה [בלבד] ווכדרב הונא דאמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר (דברי הימים ב טו, ג) וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת [וגו'] מאי ללא אלהי אמת שכל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה

ובגמילות חסדים לא עסק והתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה אלא א"כ ממונה עליו תלמיד חכם כו' חנינא בן תרדיון הימנוה הוא דהוה מהימן מיעבד לא עבד והתניא אמר לו מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים מיעבד עבד כדבעי ליה לא עבד

מהרש"א חידושי אגדות מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א
וא"ל בתו אראך בכך במיתת שרפה כמאן דאמר שהיא מיתה החמורה שבמיתות וע"ז ציערה עצמה בתו

והשיב לה שלא תצטער על כך כי אלמלא נשרפתי לבדי כו' אבל אני נשרף וס"ת עמי ועיקר גזרת השרפה היה בשביל ס"ת שא"א לכלותה כליון גמור רק בשרפה ועל ידה שהיתה בחיקי גם אני נשרף עמה וזאת היא נחמתי מי שיתבע עלבונה כו'

וא"ל תלמידיו מה אתה רואה כו' שהם ודאי ג"כ ראו כן אבל שאלו על כך כדי לתת לו דמיון שלא יצטער כל כך וימות מהר וזה שאמר לו כי כמו שראית גליון נשרף שהן גוף הס"ת והרוחני שהם האותיות פורחות למעלה אף אתה עשה כן

פתח פיך ויכנס האש ויהיה גופך נשרף אף בפנים ונשמתך והרוח שבך יהיה עולה ופורח למעלה ואמר להם מוטב כו' והענין הקלסטנורי ודאי דעובד כוכבים היה ושהיה מבקש ממנו להביאו לחיי עולם הבא אפשר שראה גם הוא שום דבר: תמוה האותיות פורחות או מלאכים כמ"ש התוספות וק"ל

משנה עבודה זרה דף טז
"מתני' אין מוכרין להם דובין ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים
אין בונין עמהם בסילקי גרדום איצטדייא ובימה

אבל בונין עמהם בימוסיאות ובית מרחצאות הגיע לכיפה שמעמידין בה עבודת
כוכבים אסור לבנות".

רש"י

מתני' בסילקי - לשון טירה גבוהה היא כדאמר בסדר יומא (דף כה.) לשכת הגזית
כמין בסילקי גדולה היתה. ושם דנין בני אדם ומפילין אותו ומת:
גרדום - בנין אחד הוא לדון נפשות כמו שנים שעלו לגרדום בר"ה (דף יח.):
איצטדייא - מקום שעושין שם איצטדנית שור כמו שור האיצטדיין (ב"ק לט.) מנגח
והורג אנשים ושחוק הוא להם:

בימה - נמי כעין מגדל קצר הוא וגבוה כדאמר במס' סוטה (דף מא.) בימה של עץ
עושים לו בעזרה ואנו קורין אותו אלמבר"א והיו עושין אותו לדחוף משם איש
להמיתו. ובכל אלה יש נזק לרבים וכדי שלא יתפש ישראל שם אסור לבנות
עמהם:

בימוסיאות - גרסינן. בנין שאינו לצורך עבודת כוכבים ומפרש לקמן בפרק רבי
ישמעאל (עבודה זרה דף נג:) וקורין לו אלט"ר דקתני בימוסיאות של עובדי
כוכבים מותרין ומאי בימוס בימה של אבן אחת ומקריב זבחים דהוי תשמיש
דתשמיש לעבודת כוכבים:

ומרחצאות - בקרקע הן עשוין עמוקין מאד והמים נופלין מתחת ואנשים רוחצים
מלמעלה ע"ג הנסרים:

כיפה - אריוולד"י. דרך עובדי כוכבים להעמיד דמות אפרודיטא בבית המרחץ
שלהן: